Polgári Jog 2016/9. – Ptk. a jogesetek tükrében
Varga Yvett: Faktoring szerződés a Ptk.-ban

Felhívott jogszabályhelyek: Ptk. 6:193. § (2) bek., Ptk. 6:197. § (1)–(2) bek., Ptk. 6:405. §, 1959-es Ptk. 329. § (3) bek., Hpt. 6. § (1) bek. 60. pont, 1996-os Hpt. 2. számú melléklet 10.2. pont b) pont, 1997. évi LXXXV. törvény I. fejezet 1. cikk 2. pont

1. A tényállás és a vizsgált kérdés

[1] 2003. szeptember 16-án I.-A. Kft. mint vállalkozó vállalkozási szerződést kötött az alperessel mint megrendelővel 26 hotelszoba és egyéb helyiségek generálkivitelezési munkálatainak elvégzésére. A vállalkozási szerződés értelmében a szolgáltatás oszthatatlannak minősült, a vállalkozó azonban jogosult volt részszámlákat kiállítani az alperes teljesítésigazolása és saját „raktározási nyilatkozata" alapján.

[2] 2003. szeptember 24-én a vállalkozó az általa beszerzett építőanyagról „raktározási-tárolási" nyilatkozatot állított ki. Ugyanezen a napon az alperes ezen vállalkozói teljesítésről teljesítésigazolást állított ki azzal, hogy a vonatkozó összegről a vállalkozó a számláját benyújthatja. A vállalkozó ennek megfelelően kiállította a számláját 2003. december 17-i esedékességgel.

[3] A vállalkozó és a felperes 2003. október 2-án kelt faktorálási értesítőben tájékoztatták az alperest az alább részletezett keretszerződés szerinti engedményezésről. Az alperes az értesítésre vezetett záradékban kijelentette, hogy a követelést elismeri, azzal szemben beszámítható ellenkövetelése nem áll fenn, és az „esedékességkor a vállalkozási szerződés teljesítésekor" azt a felperes bankszámlájára teljesíti.

[4] 2003. október 3-án a vállalkozó mint szállító és a felperes mint faktor között keretszerződés jött létre, amely szerint a felperes egyedi engedményezési szerződésekkel megvásárolja a vállalkozótól a vállalkozási szerződés teljesítéséből eredő azon lejárt követeléseit, amelyekkel szemben beszámítható ellenkövetelés nem áll fenn. A szerződés szerint a felperes vételár ellenében megszerzi a követelést az azt biztosító mellékkötelezettségekkel együtt, míg a vállalkozó szolgáltatási díjat, valamint a követelés behajtásáig ügyleti kamatot tartozik fizetni. Ha a felperes a követelést behajtja, a követelés vételárral és kamattal csökkentett összegével azonos mértékű részesedést köteles fizetni a vállalkozónak. A megrendelő nemteljesítése esetén a felperest visszkereseti jog illeti meg a vállalkozóval szemben, mely esetben késedelmi kamatot is felszámíthat.

[5] A keretszerződés megkötésével egyidejűleg a vállalkozó külön engedményezési szerződéssel átruházta a megrendelővel szembeni, a fenti számla szerinti követelését a felperesre.

[6] 2003. december 22-én az alperes közölte a vállalkozóval, hogy a számlában szereplő összeget nem fizeti meg, mivel nem történt meg a munka befejezése a szerződésben megjelölt időre. Az alperes a szerződést felbontottnak tekintette arra való hivatkozással, hogy tényleges teljesítés egyáltalán nem történt a vállalkozó oldaláról. Az alperes előadta, hogy a teljesítésigazolás kizárólag a vállalkozó raktározási nyilatkozatán alapult, az abban szereplő anyagokat azonban a vállalkozó nem szolgáltatta a vállalkozási szerződés teljesítése során, habár az alperest megtévesztve, a raktározási nyilatkozat kiállításakor azt állította, hogy azokat megvásárolta és raktározza.

[7] A felperes a faktoring szerződés alapján visszkereseti jogát kívánta érvényesíteni a vállalkozóval szemben, ám a vállalkozó ellen időközben felszámolási eljárás indult. A felperes a felszámolási eljárásba hitelezőként bejelentkezett, a felszámolási eljárás azonban a per ideje alatt még folyamatban volt.

[8] A felperes ezt követően keresetet indított az alperes ellen. Kereseti kérelmében az engedményezett követelés megfizetésére kérte kötelezni az alperest. Jogalapként a közte és a vállalkozó között létrejött faktoring szerződést nevezte meg.
[9] A felperes indokolásul kifejtette, hogy a perbeli engedményezés az 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: 1996-os Hpt.) hatálya alá tartozó pénzkölcsönnyújtásnak, azon belül faktoringnak minősül. A faktoring olyan speciális engedményezés, amelynél a pénzügyi vállalkozás engedményes jövőben esedékessé váló követelést szerez meg engedményezés útján. A felperes jogi álláspontja szerint vele szemben az alperes részéről kizárólag azok az ellenkövetelések számíthatók be, amelyek a vállalkozóval mint engedményezővel szemben a faktorálási értesítéskor (2003. október 2-án) már fennállt jogi alapon keletkeztek.
[10] Előadta továbbá, hogy a perbeli faktoring szerződés mellékleteként szolgált a záradékolt faktorálási értesítő, amelyben az alperes elismerte az engedményezett követelést, és nyilatkozott arról, hogy beszámítható ellenkövetelése nincs. A felperes szerint ezen teljesítésigazolás és nemleges beszámítási nyilatkozat utóbb már nem vonható vissza.
[11] Kifejtette mindezen túl, hogy a vitás jogviszonyban tartozásátvállalás nem történt, ennek megfelelően a per tárgyát sem képezheti a vállalkozási szerződés szerződésszerű teljesítésének vizsgálata.
[12] Az alperes ellenkérelmében a kereset elutasítását kérte, valamint megtámadási kifogást terjesztett elő megtévesztés jogcímén a raktározási nyilatkozat valótlanságára tekintettel. Arra hivatkozott, hogy a felperessel mint engedményessel szemben felhozhatja mindazokat a kifogásokat és beszámíthatja mindazokat az ellenköveteléseket, amelyek a vállalkozóval szemben megillették. A követelés a faktorálással nem került önálló létszakaszba, nem szakítható el az alapul szolgáló vállalkozási jogviszonytól. Lemondó nyilatkozatot pedig nem tett a kifogások tekintetében, az engedményezés pedig nem hozhatja hátrányosabb helyzetbe, mint amelyben engedményezés hiányában lett volna.
[13] A tényállás alapján a következő elvi kérdések merülnek fel: *egyrészt milyen típusú és tartalmú szerződés jött létre a vállalkozó és a felperes között; másrészt ez hogyan befolyásolja az alperes által a felperessel szemben felhozható kifogások körét?*

2. Megoldás az 1959-es Ptk. szerint

[14] A másodfokú ítélet szerint a vállalkozó és a felperes között nem egyszerű engedményezési szerződés jött létre, hanem visszkeresetes faktoring szerződés. A faktoring szerződés olyan, az 1959-es Ptk.-ban nem szabályozott, atipikus, vegyes (típuskombinációs) szerződésfajta, melyre – a szerződés aktuális tartalmától függően – az 1959-es Ptk.-nak az engedményezésre, a tartozásátvállalásra, az adásvételre és a hitel- és kölcsönszerződésre vonatkozó szabályait is alkalmazni lehet. Az ügylet követelésvásárlással (engedményezéssel) biztosított hitelügyletnek tekinthető, a visszkeresetes jellegnél fogva pedig a felperes nem vállalta át a követelés behajthatatlanságának kockázatát. Az ítélőtábla döntése szerint az ilyen dominánsan hitelügyleti karaktert felmutató faktoring szerződésben – függetlenül attól, hogy tisztán hitelszerződésnek nem minősül – a követelés átruházására vonatkozó rendelkezés csupán egy részét képezi a szerződési kötelmeknek, és a lényegi funkciója az, hogy a hitelügylet biztosítékaként szolgáljon.
[15] A faktoring szerződés engedményezési rendelkezésére ugyanakkor alkalmazni kell az 1959-es Ptk.-nak az engedményezésre vonatkozó szabályait, így az 1959-es Ptk. 329. § (3) bekezdését is. Ezen törvényi rendelkezés szerint a kötelezett az engedményessel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat, és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek az engedményezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek. Az ítélőtábla szerint az a fordulat, hogy a kifogásnak az értesítéskori jogalapon kell keletkeznie, nem azt jelenti, hogy az értesítéskor esedékesnek is kell lennie, hanem csupán azt, hogy a követelés (igény) jogalapjának kell fennállnia.

[16] Alaptalannak ítélte tehát a bíróság azt az érvet, hogy az alperes a követelés alapjául szolgáló vállalkozási szerződésből eredő kifogásait a felperessel szemben nem hozhatja fel. A beszámítható követelés hiányára vonatkozó záradékban szereplő alperesi nyilatkozat azonban a felpereshez címzett tartozáselismerésnek minősül, így a perben az alperes tartozik azt bizonyítani, hogy az említett nyilatkozat, valamint a teljesítésigazolás ellenére az átruházott számlakövetelés mögött tényleges vállalkozói teljesítés nem áll, s valójában vállalkozói díjjal nem tartozik. A tényleges teljesítés hiányát azonban az alperes sikerrel bizonyította. Mindezekre tekintettel az ítélőtábla a felperes keresetét elutasította.

3. A Ptk. új szabályainak relevanciája

[17] Az 1959-es Ptk. nem ismerte a faktoring jogintézményét, ugyanakkor az 1996-os Hpt., valamint a nemzetközi követelés-vételről szóló, Ottawában, 1988. május 28-án kelt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről szóló 1997. évi LXXXV. törvény rendelkezett a faktoringról (a továbbiakban: Ottawai Egyezmény).

[18] A faktoring az 1996-os Hpt. 2. számú melléklet 10.2. pont *b)* pontja szerint a pénzkölcsönnyújtás egyik változata volt. Eszerint pénzkölcsönnyújtás a követelésnek – az adós kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegezése (ideértve a faktoringot és a forfetírozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlévőségek beszedését ki végzi. A jelenleg hatályos hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény (a továbbiakban: Hpt.) 6. § (1) bekezdés 60. pontja ugyanezt a tevékenységet már követelésvásárlásnak tekinti: követelésvásárlási tevékenység: a követelésnek – a kötelezett kockázatának átvállalásával vagy anélkül történő – megszerzése, megelőlegezése (ideértve a faktoringot és a forfetírozást is), valamint leszámítolása, függetlenül attól, hogy a követelés esedékességének nyilvántartását és a kintlévőségek beszedését ki végzi. A faktoring fogalmát azonban nem határozta meg sem az 1996-os, sem a hatályos Hpt.

[19] Ezzel szemben részletes definíciót ad a faktoringra az Ottawai Egyezmény. Az 1997. évi LXXXV. törvény I. fejezet 1. cikk 2. pontja értelmében „követelés-vételi szerződés" az a szerződés, amelyet egyik fél (a szállító) a másik szerződő féllel (faktor) köt, és amelynek alapján

a) a szállító a faktorra engedményezi vagy engedményezni fogja az olyan adásvételi szerződésből keletkezett kinnlévőségeit, amelyek a szállító és vevői (adósai) által kötött szerződésekből erednek, ha ezek nem olyan szerződések, amelyeknek tárgyát az adós személyes, családi vagy háztartási használat céljából szerezte meg;

b) a faktornak az alábbiak közül legalább két tevékenységet el kell látnia: a szállító megelőlegezése, ideértve kölcsönöket és előleg folyósítását, kinnlévőségekkel kapcsolatos számlavezetés (könyvelés), kinnlévőségek beszedése, védelem az adós fizetési késedelme vagy mulasztása esetére;

c) a kinnlévőségek engedményezéséről az adósokat értesíteni kell.

[20] Ezen definíció azonban csak akkor alkalmazható az Ottawai Egyezmény I. fejezet 2. cikk 1. pontja értelmében, ha a követelés-vételi szerződéssel átruházott követelések olyan eladó (szállító) és vevő közötti adásvételi szerződésből keletkeztek, akiknek székhelye különböző államban van; és

a) ezek az Államok és az az Állam, amelyben a faktor székhelye van, valamennyien Szerződő Államok; vagy

b) mind az adásvételi szerződés, mind a követelés-vételi szerződés tekintetében egy Szerződő Állam joga az irányadó.

[21] A gyakorlat a hazai jog ezen szabályozatlansága folytán tágan értelmezte a faktoringot. A Ptk. miniszteri indokolása szerint [T/7971. számú iromány (online), benyújtás időpontja: 2012. 07. 11., 643–644. o. http://www.parlament.hu/irom39/07971/07971.pdf] a felek valamely termék értékesítőjének vagy szolgáltatás nyújtójának a vevővel szemben fennálló, le

nem járt, nem vitatott követeléseit, de a lejárt, sőt egyes esetekben akár a vitatott követelések megszerzését is ide tartozónak minősítették. Így a finanszírozási jellegű követelésátruházásokat és az egyszerű követelés-adásvételi szerződéseket egyaránt a faktoring gyűjtőfogalma alá vonták, ez pedig – konkrét törvényi szabályozás hiányában – széttartó bírói gyakorlatot eredményezett.

[22] A Legfelsőbb Bíróság BH1999. 77. számon közzétett döntése értelmében a faktoring szerződés valamely jövőben esedékessé váló követelés átruházását, megvásárlását jelenti, így engedményezésnek fogható fel. A BH2005. 72. szerint a faktoring lényege a követelésnek – a behajtás kockázata átvállalásával vagy anélkül történő – megvásárlása, megelőlegezése. A faktoring atipikus szerződés, amely a felek üzleti-szerződési céljától, szándékától függően a visszterhes engedményezés, az adásvétel, illetve hitelviszony elemeit foglalja magában. Ehhez hasonló a jelen cikk tárgyát képező, BDT2006. 1343. számú határozat álláspontja is: a faktoring szerződés olyan, a Ptk.-ban nem szabályozott atipikus szerződésfajta, melyre – a szerződés aktuális tartalmától függően – a Ptk.-nak az engedményezésre, a tartozásátvállalásra, az adásvételre és a hitel- és kölcsönszerződésre vonatkozó szabályait is alkalmazni lehet.

[23] A Ptk. által adott, új faktoring-fogalom mindehhez képest megszorító, lévén, hogy a jogalkotó csak a visszkeresetes faktoringot tekinti faktoringnak. A Ptk. miniszteri indokolása szerint [T/7971. számú iromány (online), benyújtás időpontja: 2012. 07. 11., 643–644. o. http://www.parlament.hu/irom39/07971/07971.pdf] ennek hátterében az áll, hogy valamennyi típusú faktoring-jogviszony nem szabályozható egységesen, mivel ezen szerződések egyetlen közös tulajdonsága, hogy engedményezésre kerül sor, ám az engedményezések mögött nem fedezhető fel közös gazdasági tartalom.

[24] A visszkeresetes (nem valódi) és a nem visszkeresetes (valódi) faktoring elhatárolásának lényege, hogy ki viseli a követelés behajthatatlanságának kockázatát. Az utóbbi esetén az engedményezett követelés behajtásának kockázata a faktor oldalán jelentkezik, míg az előbbi esetén az engedményezett követelés kötelezettjének nemteljesítése esetén az ún. visszkereseti jog keretében a faktor visszakövetelheti az engedményezőtől a részére megfizetett összeget és kamatait – cserében pedig visszaengedményezi a követelést az engedményezőre.

[25] A Ptk. 6:405. § szerinti faktoring szerződés alapján tehát a faktor meghatározott pénzösszeg fizetésére, az adós harmadik személlyel szembeni követelésének a faktorra engedményezésére köteles; ha az engedményezett követelés esedékességekor a kötelezett nem teljesít, az adós a kapott összeg visszafizetésére és kamat fizetésére, a faktor a követelés visszaengedményezésére köteles.

[26] A visszkereset nélküli faktoring tekintetében a miniszteri indokolás elvetette a további szabályozás szükségességét arra való hivatkozással, hogy az adásvétel mint jogcím és az engedményezés mint rendelkező ügylet szabályai ugyanis rendezhetik az ilyen típusú követelésvételt [T/7971. számú iromány (online), benyújtás időpontja: 2012. 07. 11., 644. o. http://www.parlament.hu/irom39/07971/07971.pdf].

[27] A témát vizsgáló szerzők részint eltérően vélekednek: Petrik szerint a Ptk. nem tiltja meg a visszkereseti jog kizárását, illetve a nem finanszírozási célú követelés-átruházást, de az ilyen ügyletek sorsa kétséges: vagy követelés-adásvételnek vagy továbbra is atipikus szerződésnek minősíti majd azokat a bírói gyakorlat [Petrik Béla In Petrik Ferenc (szerk.): Az új Ptk. magyarázata. IV. kötet, HVG-ORAC, Budapest, 2014, 318. o.]. A Wolters Kluwer-féle kommentár ellenben kimondja, hogy ha a követelés átruházására visszkereseti jog nélkül kerül sor, akkor ez a Ptk. szabályai szerint egyszerű adásvétel, adásvétel tárgya ugyanis követelés is lehet – tipikusan ugyanis a nem visszkeresetes faktoring nem határolható el az adásvételtől [Gárdos Péter In Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. 2. köt., Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 2035. o.].

[28] A Ptk. hozta változás hátterében az egységes fogalom megadásának nehézségén túl az engedményezés átalakult szabályai állnak. Ebben a törvényi logikában egyértelművé válik, hogy a faktoring nem valamiféle speciális engedményezés, hanem a követelés átszállásának egy lehetséges jogcíme [Gárdos Péter In Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, 2. köt., Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 2034. o.]. A Ptk. ugyanis a követelések átruházása tekintetében is a tradíciós modell alkalmazását írja elő: a Ptk. 6:193. § (2) bekezdése alapján a követelés átruházással való megszerzéséhez az átruházásra irányuló szerződés vagy más jogcím és a követelés engedményezése szükséges, ahol az engedményezés az engedményező és az engedményes szerződése, amellyel az engedményes az engedményező helyébe lép. Ebben a rendszerben pedig a faktoring szerződés a követelés átruházásának a jogcíméül (kötelmi kötelező ügyletként) szolgál, az engedményezés pedig a rendelkező ügyletet takarja. Ahhoz azonban, hogy a faktoring és az adásvétel mint átruházásra irányuló jogcím elhatárolható kategória legyen, a faktoring jellegadó sajátosságát, finanszírozási jellegét kell alapul venni. Így nyer értelmet az a változás, hogy a Ptk. kizárólag a visszkeresetes, vagyis a dominánsan hitelügyleti karaktert felmutató faktoring-jogviszonyt tekinti faktoringnak.

4. Válasz a vizsgált kérdésekre

[29] Az első kérdés kapcsán egyértelmű, hogy a felperes és a vállalkozó között létrejött szerződés a Ptk. 6:405. § szerinti faktoring szerződésnek minősülne, így a faktor meghatározott pénzösszeg fizetésére, az adós harmadik személlyel szembeni követelésének a faktorra engedményezésére lenne köteles; ha az engedményezett követelés esedékességekor a kötelezett nem teljesítene, az adós a kapott összeg visszafizetésére és kamat fizetésére, a faktor a követelés visszaengedményezésére lenne köteles.

[31] A Ptk. a második kérdést is világosan rendezi. Az alperes a Ptk. 6:197. § (2) bekezdése alapján mint az engedményezett követelés kötelezettje az engedményessel szemben mindazokat a kifogásokat érvényesíthetné, amelyek az engedményezővel szemben az engedményezésről való értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek. Bár a Ptk. kifejezett rendelkezést nem tartalmaz, változatlanul nem feltétel a kifogás esedékessége, így a bíróság a Ptk. alapján is a Győri Ítélőtáblának az itt ismertetett döntésével egyezően határozna. A Ptk. hatálya alatt ugyanis a 2003. október 2-i ,,faktorálási értesítő" engedményezési értesítésnek minősülne a Ptk. 6:197. § (1) bekezdésére tekintettel, a megtévesztési kifogás jogalapja pedig ekkor már fennállt a tényállásra tekintettel, mivel a vállalkozó ,,raktározási-tárolási nyilatkozata" korábban hatályosult.

Tárgyszavak: visszkeresetes faktoring, nem visszkeresetes faktoring, Ottawai Egyezmény, Hpt., kötelező ügylet, rendelkező ügylet, engedményezés, kifogás